

De Nederlandse passiefschaal

Student: Jolijn Pauw

Studentnummer: 5904552

Begeleider: Marijana Marelj

Lezer: Martin Everaert

16/08/2019

TLW, UU

Abstract

This thesis deals with the following question: “What is the function of the different Dutch passives, can they be used randomly or do they have semantic differences?” Analysis of the most prototypical Dutch passive, the *worden*-passive, made it possible to create a passive-scale. By means of the passive-scale other Dutch passives, the *zijn*-passive, *krijgen*-passive and the *raken*-passive, have been analysed and tested. Subsequently the analysed passives were put into the scale created based on the *worden*-passive. The appreciation of the aspects of the passive-scale were all rated in a different manner by the various Dutch passives. It can be concluded that this means that the passives all have a different meaning and cannot be used randomly. The Dutch passive-scale that has been created is a basic scale and can be expanded by further research.

Inhoudsopgave

1. Actief en passief.....	blz. 4
2. Het vormen van passieven.....	blz. 5
3. Het empirisch domein van de passieven in het Nederlands.....	blz.12
4. <i>Krijgen-</i> en <i>raken-</i> passieven.....	blz.20
5. De Nederlandse passiefschaal.....	blz.25
6. Conclusie.....	blz.26
7. Referenties	blz.27

1. Actief en passief

In het Nederlands zijn er verschillende manieren om een predicaat met zijn semantische rollen uit te drukken en zijn er twee perspectieven van waaruit een actie in een zin kan worden bekeken. Als eerst vanuit diegene die de actie uitvoert, die ook wel het logisch onderwerp wordt genoemd en in de zinsstructuur ook het grammaticaal onderwerp van de zin is. Een zin met dit perspectief wordt ook wel een actieve zin genoemd (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.1). Een voorbeeld hiervan staat in 1a. Het tweede perspectief van waaruit een actie kan worden bekeken, is het passieve perspectief. De actie van de passieve zin wordt juist niet bekeken vanuit het logisch onderwerp. Dat kan zijn omdat men de actie zelf wil belichten of omdat men het logisch onderwerp als nieuw belangrijk element wil introduceren. In beide gevallen komt het logisch voorwerp in een *door*-frase te staan. In het eerste geval is deze optioneel is en wordt in de meeste gevallen zelfs niet uitgedrukt, zoals te zien in 1b. In het tweede geval wordt de *door*-frase juist wel gebruikt en heeft dan als functie om het nieuwe belangrijke element te introduceren (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.1), zoals te zien in 1c.

- 1) a. *Tim kwetst Lotte.*
- b. *Lotte wordt gekwetst [door Tim].*
- c. *Lotte wordt gekwest door de nieuwe jongen uit haar klas.*

De zinnen in 1 vertonen een duidelijke samenhang, de actie is hetzelfde, maar er is wel een zichtbaar verschil wat betreft de syntaxis en de bijbehorende informatiestructuur. De semantische relatie tussen het werkwoord en de bijbehorende argumenten zijn bijna hetzelfde in de actieve en passieve constructies, maar het passief maken van een zin geeft wel een mogelijkheid tot een verandering van interpretatie (Broekhuis, Corver & Vos, 2015). In zin 1a wordt de situatie voorgesteld vanuit het logische onderwerp van de zin, namelijk *Tim*. *Lotte* 'ondergaat' de handeling. De zin in 1b en 1c zijn passieve vormen en hier wordt de handeling juist niet vanuit het perspectief van het logisch onderwerp voorgesteld. Met andere woorden, in passieve zinnen wordt het externe argument van het werkwoord, het grammaticale onderwerp uit 1a 'gedegradeerd' tot een adjunct, een *door*-frase, zoals ook te zien is in 1b (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.1).

Actieve en passieve zinnen hebben niet dezelfde gebruikswaarde. Wel is het zo dat er soms verschillende (syntactische) manieren zijn – in andere woorden: constructies met verschillende soorten werkwoorden - om de betekenis van het passief uit te drukken. De actieve vorm van een propositie kent maar één vorm; er blijken echter meerdere vormen te zijn voor het maken van

een passieve zin (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.4.1), zo laten de zinnen in de voorbeelden 1b en 2 zien.

- 2) a. *Lotte is gekwetst.*
b. *Lotte raakt gekwetst.*

Er zijn meerdere passieve vormen en de vraag die dan ook centraal staat in deze scriptie is:

“Wat is de rol van de verschillende passievormen in het Nederlands? Gaat het om een soort van morfo-syntactische ‘vrije variatie’ - optionaliteit - of zijn er semantische verschillen tussen deze vormen?”

De hypothese is dat er inderdaad verschillen zullen zijn, niet alleen op het gebied van de morfo-syntaxis maar ook op het gebied van de semantiek. Hier zal in deze scriptie dan ook naar gekeken worden. Er zal naar deze passieven gekeken worden door de combinatie van de morfo-syntactische en semantische kenmerken op een schaal te zetten, in deze scriptie de passiefschaal genoemd. Zo kunnen de verschillen tussen de passievormen inzichtelijk worden gemaakt.

Als eerst zal er in hoofdstuk 2 verder gekeken worden naar de verschillen tussen actieve en passieve zinnen en naar hoe het idee voor een passiefschaal is ontstaan. Vervolgens zal er in hoofdstuk 3 worden gekeken naar de kenmerken van de passiefschaal. Daarvoor wordt de meest prototypische passievorm in het Nederlands gebruikt, namelijk het *worden*-passief. De kenmerken van *worden*-passieven die na analyse naar voren komen, zijn de kenmerken waar eerst de *zijn*-passieven aan worden getoetst. In hoofdstuk 4 worden aan de hand van de opgestelde kenmerken ook de minder voorkomende passieven, *krijgen*- en *raken*-passieven, getoetst. In hoofdstuk 5 zal vervolgens de opgestelde passiefschaal met waarderingen voor de vier soorten passieven worden getoond en bediscussieerd. In het laatste en zesde hoofdstuk zal er nog een concluderend antwoord worden gegeven op de centrale vraag van deze scriptie zoals die hiervoor is gesteld.

2. Het vormen van passieven

Het Nederlands kent, in tegenstelling tot andere moderne Germaanse talen, veel verschillende passievormen (Verhagen, 1992). Een groot verschil met bijvoorbeeld het Engels is dat in het Engels alle passievormen worden gemaakt met *to be* (naar het Nederlands vertaald: *zijn*), het hulpwerkwoord van de lijdende vorm. In het Nederlands is *worden* het hulpwerkwoord van de

lijdende vorm, het hulpwerkwoord van het passief. Maar ook met het hulpwerkwoord *zijn* kan een passieve zin gevormd worden, zoals in 2a. Het is belangrijk op te merken dat *worden* in het Nederlands ook een koppelwerkwoord kan zijn (*Ik word oud*) en dat *zijn* in het Nederlands ook gebruikt wordt als hulpwerkwoord van tijd (*Zij is vertrokken*) - dit in tegenstelling tot het Engels - en (net als in het Engels) als koppelwerkwoord (*Hij is oud*).

Werkwoorden worden in een passieve zin gekoppeld aan een passief deelwoord. De vorm van dit deelwoord is hetzelfde als de vorm van een voltooid deelwoord. Het gebruik van de twee deelwoorden is echter wel anders. Het wordt op grond van zijn functie een passief deelwoord genoemd. Een voltooid deelwoord wordt gebruikt als werkwoordelijke aanvulling bij een hulpwerkwoord van tijd en kan verder ook gebruikt worden als bepaling van gesteldheid (*Aardappels eet ik graag gekookt.*), in vaste uitdrukkingen (*Zo gewonnen, zo geronnen.*), in absolute constructies (*Onder ons gezegd en gezwezen heeft ze iets heel doms gedaan.*), als imperatief (*Opgelet!*) en als (deel van een) onvolledige zin, vaak als antwoord op een vraag (Vraag: *Wat heb je vandaag gedaan?* Antwoord: *Ik heb gewerkt/Gewerkt.*) (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 2.4.6).

Voltooid deelwoorden hebben soms een overgang doorgemaakt van de klasse van werkwoorden naar de klasse van adjectieven. Dat wil zeggen dat de vorm hetzelfde is, maar dat de grammaticale status anders is. Neem bijvoorbeeld *gesloten*, dat zowel een vorm van het werkwoord (zie 3a) of een bijvoeglijk naamwoord kan zijn (zie 3b) (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 2.4.6).

- 3) a. *De bibliotheek was gisteren gesloten.*
- b. *Het hek wordt gesloten.*

Voltooid deelwoorden, en dus ook passieve deelwoorden, van regelmatige werkwoorden worden gevormd door voor de stam van het werkwoord (in de meeste gevallen) *ge-* te plaatsen en de uitgang *-t* of *-d* erachter te plakken. *-t* Wanneer de stam eindigt op *t, k, f, s, ch* of *p* en in alle andere gevallen *-d*. Onregelmatige werkwoorden krijgen net als de regelmatige werkwoorden *ge-* als voorvoegsel en krijgen meestal de uitgang *-en*. Adjectieve deelwoorden houden de uitgang die ze al hebben (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 2.3.2.7).

Een passief wordt gevormd door het hulpwerkwoord *worden* te combineren met een deelwoord. Dit is ook waarin een passieve zin zich formeel onderscheidt van een actieve zin. Een passief in de onvoltooid tegenwoordige tijd wordt gevormd met het hulpwerkwoord *worden* gebruikt als persoonsvorm of infinitief en gecombineerd met een deelwoord. Een voorbeeld hiervan staat in 1. In de voltooide tijd wordt het hulpwerkwoord *zijn* in combinatie met een deelwoord van het

zelfstandige werkwoord gebruikt om een passiefzin te vormen (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.1). Een voorbeeld hiervan staat in 4, waar 4a de actieve vorm van de zin is en 4b de passieve vorm.

- 4) a. *Ze hebben de auto rood gespoten.*
- b. *De auto is rood gespoten.*
- c. *De auto is rood gespoten [geworden].*

In 4b lijkt het hulpwerkwoord *zijn* bij het passieve deelwoord te horen, dit is echter niet zo. Uit de bijbehorende actieve zin blijkt het deelwoord namelijk met *hebben* te worden vervoegd. *Zijn* hoort eigenlijk als hulpwerkwoord van tijd bij het voltooid deelwoord van *worden*, zoals te zien in 4c. In de standaardtaal wordt dit eigenlijk nooit gebruikt, maar het (onbewust) toevoegen van *geworden* kan de zin weer een iets dynamischer gevoel geven. *Worden*-passieven hebben namelijk een gedeeltelijk andere betekenis en gebruik dan *zijn*-passieven. *Worden*-passieven geven een overgang naar een bepaalde toestand aan, ze zijn dynamisch. *Zijn*-passieven zijn statisch, ze duiden op een bepaalde toestand of resultaat (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 18.5.2.2). Het verschil tussen de twee passieven is te zien in onderstaande voorbeelden in 5.

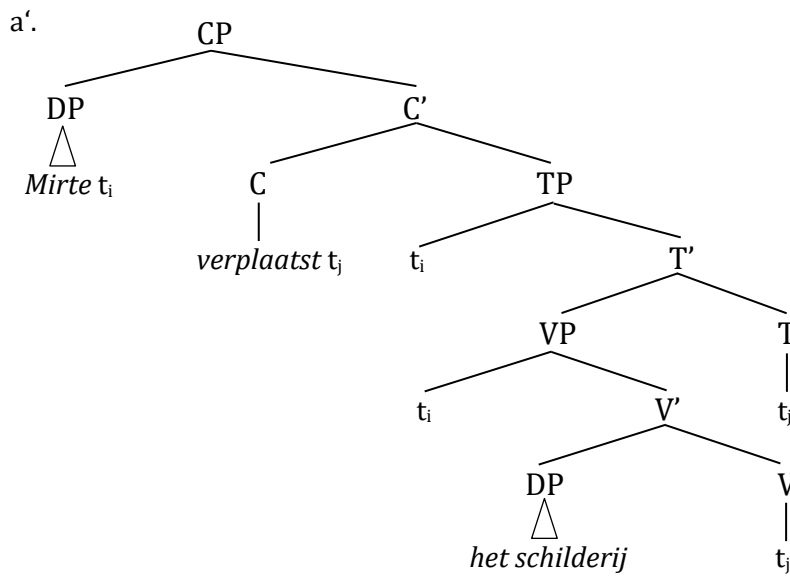
- 5) a. *Het speelgoed werd toch nog snel opgeruimd.*
- b. *Het speelgoed was toch nog snel opgeruimd.*

Duidelijk te zien in de voorbeelden in 5 is dat het *worden*-passief in 5a een proces is en de zin daarom dynamisch is. Bij het *zijn*-passief in 5b bevindt men zich in een opgeruimde toestand en de zin is daarom statisch. Passieve constructies kunnen ook met andere hulpwerkwoorden (dan *zijn* en *worden*) gemaakt worden, namelijk: *krijgen*-, *raken*-, *laten*- en *blijven*-passieven en de passieven die zijn afgeleid van de *zijn*-passieven, namelijk: *staan*-, *zitten*- en *liggen*-passieven (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.4.1). Voorbeelden van deze passieven zijn te zien in 6 waarbij de passiefconstructie steeds is onderstreept.

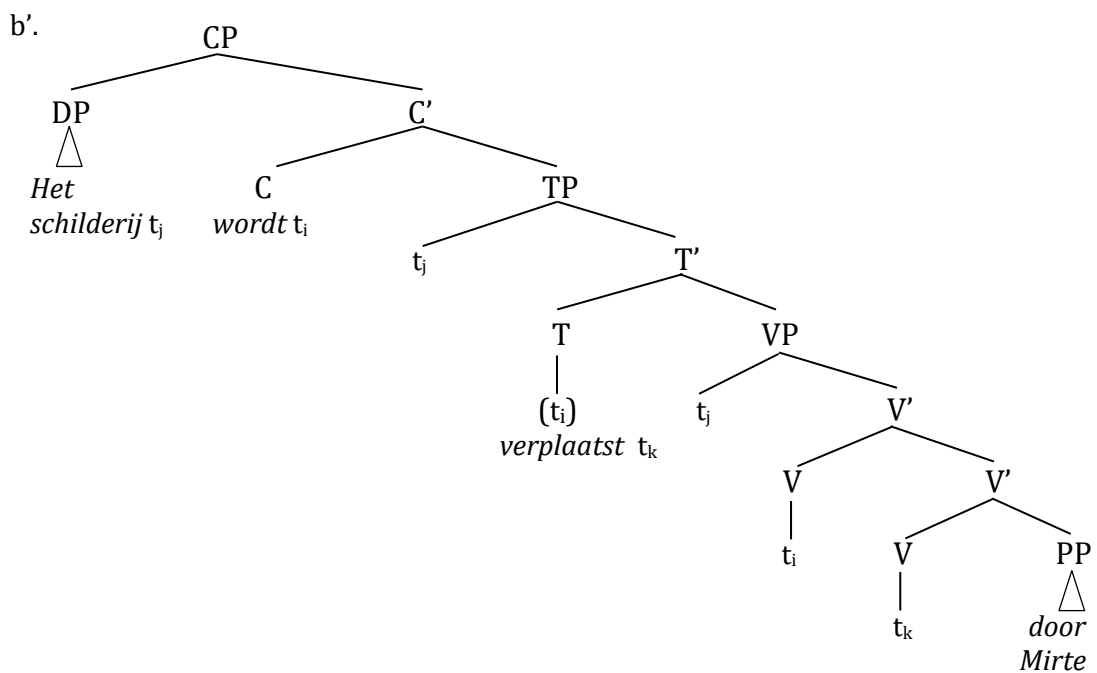
- 6) a. *We krijgen het pakket toegestuurd.*
- b. *Hij raakt opgesloten.*
- c. *Het antwoord laat zicht raden.*
- d. *Het oude echtpaar bleef gespaard.*
- e. *Het staat aangekondigd.*
- f. *De man zit opgesloten.*
- g. *Het konijn ligt begraven.*

Actieve en passieve zinnen worden niet alleen anders gebruikt, maar hebben ook verschillende syntactische structuren, die systematisch met elkaar in verband staan. Inhoudelijk (op het gebied van de thematische structuur) komen actieve en passieve zinnen overeen, maar hun structuur is anders (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.1), zoals te zien in onderstaande voorbeelden.

7) a. *Mirte verplaatst het schilderij.*

b. *Het schilderij wordt verplaatst (door Mirte).*

Bij een actieve zin, zoals 7a, is het lijdend voorwerp van de zin (*het schilderij*) gelijk aan het onderwerp in de passieve zin, zoals 7b. Het (grammaticale) onderwerp van de actieve zin zit in de passieve zin verpakt in de optionele *door*-frase (*door Mirte*) als adjunct. Vaak wordt deze *door*-frase weggelaten, echter kan het toevoegen van de *door*-frase dan wel worden gebruikt als test of men met een passieve zin te maken heeft (Van der Wouden, 2018). Naast de lineaire structuur van de zinnen in 7 zijn ook de versimpelde syntactische structuren weergegeven. In 7b' is te zien dat het externe argument op een adjunct positie in de structuur zit verpakt in een prepositie-frase (PP), wat de passieve zin kenmerkt. Ditzelfde argument zit in de structuur van 7a' echter op de subject positie van de zin, wat de actieve zin kenmerkt.

Arie Verhagen (1992) kent in zijn artikel een aantal kenmerken aan passievormen toe. Eén van de kenmerken die hij toekent aan passievormen, is dat ze een bepaalde mate van transitiviteit kennen. Wanneer een werkwoord transitief is betekent het, dat het werkwoord twee argumenten neemt waarvan er één het directe object van het werkwoord is. In andere woorden gebeurt er iets, met iets of iemand (Fromkin, 2000). Neem bijvoorbeeld de zin in 8a. In deze zin neemt *lezen* twee argumenten waarbij *een boek* het directe object is. *Lezen* is een transitief werkwoord omdat men 'iets' kan lezen. Als een werkwoord geen direct object als argument heeft, is het een intransitief werkwoord (Fromkin, 2000). Neem bijvoorbeeld de zin in 8b. In deze zin neemt *gapen* één argument en bovendien kan men niet 'iets' of 'iemand' gapen.

- 8) a. *Ik lees een boek.*
b. *Hij gaapt.*

Transitiviteit is iets waarvoor, volgens Hopper en Thompson (1980), een schaal kan worden opgesteld die verschillende kenmerken heeft. De definitie van transitiviteit is zoals hiervoor is beschreven; in een zin wordt een activiteit overgedragen van het een naar iets anders. Transitiviteit heeft dus minstens twee participanten nodig en daarnaast ook een actie die op een bepaalde manier effect heeft. Naast deze aspecten zijn er meer kenmerken als het gaat om transitiviteit. Hopper en Thompson isoleren deze aspecten om ze daarna als parameters en kenmerken te gebruiken. Elk kenmerk focust op een ander facet van het transitief zijn. Wanneer ze allemaal samen worden genomen kunnen sommige aspecten als hoog of laag transitief worden bestempeld. In totaal hebben Hopper en Thompson (1980) transitiviteit opgedeeld in tien kenmerken. Dit zijn:

- 'Participants': er kan niks worden overgedragen tenzij er minstens twee participanten zijn. Twee of meer participanten betekent dat de frase hoger in transitiviteit is, één participant betekent dat de frase lager in transitiviteit is.

- 'Kinesis': Acties kunnen worden overgedragen, bij toestanden kan dit niet. Een actie betekent dat de frase hoger in transitiviteit is, geen actie betekent dat de frase lager in transitiviteit is.
- 'Aspect': Een actie die kan worden bekeken vanuit zijn eindpunt. Wanneer een actie al geëindigd is, is de actie compleet en volledig overgedragen. Wanneer een actie nog bezig is, is de actie nog maar deels uitgevoerd en deels overgedragen. Een volledig overgedragen actie is hoger in transitiviteit dan een niet volledig overgedragen actie, deze is lager in transitiviteit.
- 'Punctuality': Acties die gedaan worden zonder een duidelijke fase van overdracht tussen het starten en de voltooiing van de actie, hebben een heel ander effect dan acties die dat wel hebben. Punctuele acties, zoals *schopt*, zijn daarom hoger in transitiviteit en niet punctuele acties, zoals *verzorgen*, zijn daarom lager in transitiviteit.
- 'Volitionality': Het effect op degene op wie de actie wordt overgedragen is duidelijk hoger wanneer de actie doelbewust wordt uitgevoerd en niet onbewust of per ongeluk is. Doelbewuste acties zijn daarom hoger in transitiviteit dan onbewuste acties, deze zijn lager in transitiviteit.
- 'Affirmation': Dit is de bevestigende/negatieve frase parameter. Wanneer een frase bevestigend is, is deze hoger in transitiviteit. Wanneer een frase negatief is, is deze lager in transitiviteit.
- 'Mode': Deze notie refereert naar het verschil tussen het reëel en niet reëel zijn van acties. Wanneer een actie niet echt heeft plaatsgevonden of in een niet reële wereld plaatsvindt, heeft dit minder effect dan een actie die wel echt heeft plaatsgevonden. Een reële actie is dan ook hoger in transitiviteit en een niet reële actie is lager in transitiviteit.
- 'Agency': Hoe duidelijker een agens is, hoe duidelijker de actie kan worden overgedragen. Een specifiek persoon, aangeduid met een naam, is dan bijvoorbeeld een duidelijkere agens dan een voorwerp, bijvoorbeeld *de afbeelding*. Hoe duidelijker de agens is, hoe hoger de frase is in transitiviteit. Hoe minder duidelijk de agens, hoe lager in transitiviteit.
- 'Affectedness of the object': Hoe meer de actie effect heeft op het object, hoe hoger in transitiviteit. Hoe minder effect de actie heeft op het object, hoe lager in transitiviteit.
- 'Individuation of the object': Hoe individueler en concreter het object is, hoe hoger in transitiviteit. Hoe minder concreet en niet individueler het object, hoe lager in transitiviteit. Hoe specifiek het object is, hoe duidelijker de actie ook effect kan hebben op het object.

Hopper en Thompson stellen dat hoe meer transitiviteitskenmerken een frase heeft, hoe transitiever het is. Neem bijvoorbeeld de onderstaande voorbeelden in 9.

9) a. *Susan left.* (Hopper & Thompson, 1980)

Kinesis: een actie

Aspect: voltooid

Punctuality: punctueel

Volitionality: doelbewust

b. *Jerry likes beer.* (Hopper & Thompson, 1980)

Participants: twee

De zin in 9a kent volgens Hopper en Thompson vier transitiviteitskenmerken, zoals ze onder de zin staan weergegeven, waar 9b er maar één kent. Volgens hen zou 9a dan ook hoger in transitiviteit zijn dan 9b.

Verhagen (1992) stelt aan de hand van deze schaal dat *worden*-passieven hoger in transitiviteit zijn dan *zijn*-passieven. Als er dan bijvoorbeeld gekeken wordt naar de zin in 7b en de *zijn*-passief versie van deze zin, kunnen er aan het *worden*-passief meer transitiviteitskenmerken worden toegekend dan aan het *zijn*-passief (zoals te zien in 10). Dit houdt in dat het *worden*-passief, zoals Verhagen stelt, hoger is in transitiviteit dan het *zijn*-passief.

10) a. *Het schilderij wordt verplaatst [door Mirte].*

Kinesis: een actie

Punctuality: punctueel

Volitionality: doelbewust

Mode: reeël

b. *Het schilderij is verplaatst [door Mirte].*

Aspect: voltooid

Volitionality: doelbewust

Mode: reeël

De transitiviteitsschaal, zoals die is opgesteld door Hopper en Thompson (1980), is de aanleiding geweest voor het opstellen van een passiefschaal. Door middel van het analyseren van het meest prototypische passief, het *worden*-passief, kunnen kenmerken van passieven naast elkaar worden gezet en hiermee kunnen de verschillende passiefvormen worden bekeken.

3. Het empirisch domein van de passieven in het Nederlands

3.1 *Worden*-passieven

Worden in combinatie met een passief deelwoord is, zoals al eerder vermeld, de meest prototypische passiefvorm in het Nederlands. Een reden daarvoor is dat alle transitieve werkwoorden *worden*-passieven kunnen worden (Verhagen, 1992). Vanwege onder andere dit feit zal het zo zijn dat *worden*-passieven ook prototypische passiefkenmerken hebben, zowel op morfo-syntactisch als op semantisch niveau. *Worden* combineert echter ook met intransitieve of meervoudig transitieve werkwoorden. Met sommige intransitieve en meervoudig transitieve werkwoorden kunnen ook passieven worden gevormd. In deze scriptie zal echter alleen worden gekeken naar de transitieve werkwoorden en zullen de intransitieve en meervoudig transitieve werkwoorden, die in combinatie met een hulpwerkwoord een passief vormen, buiten beschouwing worden gelaten.

11) *Ik word geholpen.*

Het voorbeeld in 11 is een *worden*-passiefzin. Deze zin kent zowel morfo-syntactische als semantische kenmerken. Het eerste morfo-syntactisch kenmerk dat opvalt, is dat er een hulpwerkwoord aanwezig is, namelijk *worden*. *Word* in 11 is een vervoeging van *worden*.

Het tweede morfo-syntactische kenmerk is dat er een deelwoord in de zin staat, een werkwoordelijk deelwoord van het lexicale werkwoord. Bij *worden*-passieven is echter alleen een werkwoordelijk passief deelwoord mogelijk, wanneer een adjectief wordt gebruikt is de zin namelijk niet passief. Dit is te zien in de zin in 12.

12) *Ik word geliefd.*

Bij sommige deelwoorden is duidelijk te zien van welke klasse het deelwoord is, of het uit de werkwoordsklasse komt of dat het uit de klasse van de adjectieven komt. Soms is het echter niet zo duidelijk en zal er eerst getest moeten worden of een deelwoord tot de werkwoorden of adjectieven behoort. Het is belangrijk om dit te weten omdat een zin een passief kan lijken, zonder dit daadwerkelijk te zijn. Of een deelwoord een werkwoord of adjectief is, is iets dat gemakkelijk getest kan worden door middel van verschillende testen. Bij de eerste test gaat het om de modificatie van adjectieven door middel van de bijwoorden van graad *erg* en *heel*. Bijwoorden van graad zorgen voor een nadere bepaling van adjectieven. Wanneer *erg* of *heel* voor een deelwoord, zoals *geliefd* in 12, kan worden gezet betekent het dat het deelwoord een adjectief is (Marelj, 2004). Wanneer de test wordt toegepast op de zinnen uit 11 en 12 kunnen we concluderen dat de zin in 12, zoals te zien in 13a, ongrammaticaal is en daarom niet een

adjectief bevat. Ook kunnen we concluderen dat de zin in 12, zoals te zien in 13b, wel een adjectief bevat.

- 13) a. **Ik word erg geholpen.*
b. *Ik word erg geliefd.*

Een andere test die kan worden toegepast om te kijken of het deelwoord een werkwoord is, is door de het bijvoeglijk naamwoord *expres* of *opzettelijk* toe te voegen. Een werkwoord, en in het geval van een passiefzin een transitief werkwoord, is een actie die iemand doet. Wanneer iemand een actie doet kan dat ook bewust. Wanneer iets bewust gedaan kan worden, kan er in een zin *expres* of *opzettelijk* voorgezet worden (Marelj, 2004). In het geval van de zinnen in 11 en 12 ontstaan er zinnen zoals te zien in 14.

- 14) a. *Ik word expres geholpen.*
b. **Ik word expres geliefd.*

Te zien is dat *helpen* (met *geholpen* als vervoeging) in 14a een actie is die expres uitgevoerd kan worden. Dit betekent dat *geholpen* een werkwoord is. De zin in 14b is ongrammaticaal geworden door het toevoegen van het woord *expres*. Dit houdt in dat *geliefd* niet verbonden is aan een actie en daarom geen werkwoord is.

Een derde test om te kijken of een deelwoord een werkwoord of adjectief is, is door de woordvolgorde in de zin te veranderen. Adjectieven moeten altijd voor het hulpwerkwoord staan, anders is de zin ongrammaticaal. Werkwoorden kunnen echter veranderen van volgorde terwijl de zin grammaticaal blijft. Dat, wat het deelwoord lijkt, kan zowel een adjectief als een werkwoord zijn als de volgorde deelwoord – hulpwerkwoord mogelijk is. Wanneer vervolgens ook de volgorde hulpwerkwoord – deelwoord mogelijk is, kan, dat wat op het deelwoord lijkt, alleen maar een werkwoord zijn en niet een adjectief. Kan de volgorde niet worden omgedraaid, is het een adjectief (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 2.4.6). Dit geldt voor de SOV (subject (onderwerp), object (lijdend voorwerp), verb (werkwoord)) woordvolgorde van het Nederlands. Deze woordvolgorde wordt het best weergegeven in bijzinnen (Koster, 1975). Wanneer deze test wordt toegepast op zinnen zoals in 15 ontstaan er zinnen zoals in 16.

- 15) a. *[... dat] de deur is gesloten.*
b. *[... dat] mijn oma overleden is.*

- 16) a. [... dat] de deur gesloten is.
b. * [... dat] mijn oma is overleden.

Te zien aan de voorbeelden in 15 en 16 is dat in de zinnen in a. de woordvolgorde van *is* en *gesloten* kan worden omgedraaid en dat in de zinnen in b. de woordvolgorde van *is* en *overleden* niet kan worden omgedraaid, maar *overleden* voor *is* moet blijven staan. Dit houdt in dat *overleden* een adjectief is en voor het werkwoord *is* moet blijven staan om de zin grammaticaal te laten zijn. Wanneer dit wordt toegepast op de zinnen uit 11 en 12 vormt dat de onderstaande zinnen in 17.

- 17) a. [... dat] ik word geholpen.
a'. [... dat] ik geholpen word.
b. */? [... dat] ik word geliefd.
b'. [... dat] ik geliefd word.

Te zien is dat de zinnen in 17a en 17a' grammaticaal zijn, beide woordvolgordes kunnen en dat houdt in dat *geholpen* een werkwoord is. De zin in 17b twijfelachtig is, dat betekent dat *geliefd* een adjectief is wat op zijn beurt ook betekent dat de volgorde, zoals die in 17b is, niet kan. Deze derde test geeft dezelfde resultaten als de twee testen hiervoor en laat zien dat *worden*-passieven alleen gevormd kunnen worden met werkwoordelijke deelwoorden. Dit is, net als het feit dat *worden*-passieven een hulpwerkwoord hebben, een morfo-syntactisch kenmerk voor op de passiefschaal.

Ook kent een *worden*-passief semantische kenmerken. Wanneer opnieuw de zin uit voorbeeld 11 wordt genomen, kunnen we stellen dat er een extern argument is¹. Dit is zowel een semantisch als een syntactisch kenmerk van de zin, dat ook een kenmerk is voor de passiefschaal.

- 18) *Ik word geholpen [door Ilse].*

De zin in 18 is een voorbeeld hoe getest kan worden of er een extern argument is. Wanneer men een *door*-frase toevoegt aan de zin, wordt de eigenlijke oorzaak van de actie/bewering van de propositie gerealiseerd. In 18 wordt *door Ilse* toegevoegd en is de semantische rol van *Ilse* gelijk

¹ Met een 'extern argument' wordt hier de thematische rol bedoeld die in een actieve zin verbonden is aan het externe argument; deze thematische rol is in de passieve zin syntactisch nog steeds 'zichtbaar', 'actief'.

aan die van het externe argument in een actieve zin. Wanneer een *door*-frase kan worden toegevoegd, kan worden gesteld dat er een extern argument is (Marelj, 2004).

Een extern argument kan verschillende thematische rollen, ook wel theta-rollen, hebben. Bijvoorbeeld agens (degene die opzettelijk de actie van het werkwoord uitvoert), theme (degene die de actie van het werkwoord ondergaat) of experiencer (degene die een emotie of toestand van het werkwoord ondergaat). Theta-rollen worden door het werkwoord uitgedeeld aan de argumenten die het neemt. De meest voorkomende theta-rol van het subject van een actieve zin, is agens (Fromkin, 2000). Dit is dus ook de meest voorkomende theta-rol van de *door*-frase in een passieve zin. Om te testen of het externe argument van een passiefzin een agens rol heeft kan er een instrument (bijwoordelijke bepaling van middel) worden toegevoegd aan de zin. Een instrument kan alleen worden gebruikt door een agens, omdat de agens de actie van het werkwoord laat plaatsvinden (Marelj, 2004). Wanneer aan de passiefzin uit 19a een instrument wordt toegevoegd, zoals die tussen de haken staat, ontstaat de zin zoals die in 19b. De zin in 19b is een grammaticale zin en laat zien dat er een agens is die de actie van het werkwoord uitvoert.

19) a. *Ik word geslagen.*

b. *Ik word geslagen [met de theedoek].*

Een tweede en laatste semantisch kenmerk dat we zien bij *worden*-passieven, zoals onder andere de zin in 11 daar een voorbeeld van is, is dat *worden*-passieven altijd een proces uitdrukken. Het uitgedrukte event in de zin is nog steeds bezig.

20) a. *Hij wordt gekozen.*

b. *Hij is gekozen.*

De zinnen in 20 laten het verschil zien tussen *worden*-passieven, en in dit voorbeeld, *zijn*-passieven. *Worden*-passieven zoals die in 20a laten een proces zien, *zijn*-passieven zoals in 20b zijn statisch, markeren het eindresultaat. Om deze reden nemen *worden*-passieven ook geen adjectief als passief deelwoord. Adjectieven geven een bepaalde toestand aan en zijn daarom geen event. Of een passief een event is, kan worden getest. Dit kan door een tijdsaanduiding toe te voegen (Marelj, 2004).

21) *Hij wordt gekozen [voor 14'00].*

In de zin in 21 is te zien, dat het event nog bezig is en doorgaat tot 14'00, de tussen de haken toegevoegde tijdsaanduiding. Door op deze manier een tijdsaanduiding toe te voegen aan een

zin, kan worden gekeken of er wel of niet een proces gaande is. Dit kenmerk geldt ook voor *worden*-passieven die in de verleden tijd staan. Wanneer dit het geval is, is de actie eigenlijk al afgelopen, maar kan er wel gesproken worden van een proces dat in het verleden heeft plaatsgevonden. De zinnen in 22 zijn hier voorbeelden van.

- 22) a. *Hij werd gekozen.*
 b. *Hij werd gekozen [voor 14'00].*

We zien dat de zin in 22a in het verleden een proces was, want nog steeds kan een tijdsaanduiding worden toegevoegd zoals te zien is in 22b. Voor alle *worden*-passieven geldt dus dat ze een proces zijn.

Alle eerder genoemde kenmerken kunnen naast elkaar worden gezet en worden gezien als de kenmerken waaraan een passief wel of niet voldoet op de passiefschaal. De vier kenmerken zijn weergegeven in tabel 1. Voor de *worden*-passieven is vervolgens in dezelfde tabel aangegeven of deze kenmerken wel of niet van toepassing zijn.

Tabel 1: Passiefschaal kenmerken en waardering voor de *worden*-passieven.

Kenmerken	Worden-passieven
Hulpwerkwoord	+
Werkwoordelijk deelwoord	+
Extern argument	+
Proces	+

3.2 Zijn-passieven

Na *worden*-passieven zijn *zijn*-passieven de meest voorkomende passieven in het Nederlands (Verhagen, 1992). De kenmerken van de passiefschaal die in hoofdstuk 3.1 zijn opgesteld aan de hand van het meest prototypische Nederlandse passief, zullen in deze sectie getest worden bij de *zijn*-passieven.

Het eerste kenmerk, zoals die op de passiefschaal staat in tabel 1, het morfo-syntactische kenmerk van het bevatten van een hulpwerkwoord is ook een kenmerk van *zijn*-passieven.

- 23) *Ik ben geholpen.*

Dat wil zeggen, er wordt een vorm van het werkwoord *zijn* gebruikt, in 23 is dat *ben*. Het tweede morfo-syntactische kenmerk van de passiefschaal is de vraag of het passief een werkwoordelijk deelwoord bevat. Hiervoor wordt er gekeken naar de zinnen in 24.

- 24) a. *Ik ben geslagen.*
- b. *Ik ben geliefd.*

De *zijn*-passiefzinnen in 24 bevatten beide een element dat op een deelwoord lijkt. Door een bijwoord van graad, namelijk *erg* of *heel*, toe te voegen aan de zinnen uit 24, kan er worden getest of de deelwoorden werkwoordelijk van karakter of adjectieven zijn.

- 25) a. **Ik ben erg geslagen.*
- b. *Ik ben erg geliefd.*

De zinnen in 25 zijn het resultaat van het testen met bijwoorden van graad. De zin in 25a is ongrammaticaal en dat betekent dat *geslagen* niet een adjectief, maar een werkwoord is. De zin in 25b is wel grammaticaal en dat betekent dat *geliefd* een adjectief is. Om er zeker van te zijn dat het resultaat klopt, kan er ook nog worden getest door het toevoegen van bijwoorden als *expres* of *opzettelijk* en door de woordvolgorde te veranderen, zoals ook is gedaan bij *worden*-passieven. Wanneer deze testen worden toegepast geeft dit de resultaten zoals te zien in 26 en 27.

- 26) a. *Ik ben expres geslagen.*
- b. **Ik ben expres geliefd.*

- 27) a. *[... dat] ik ben geslagen.*
- a'. *[... dat] ik geslagen ben.*
- b. **[... dat] ik ben geliefd.*
- b'. *[... dat] ik geliefd ben.*

De zin in 26a en ook de zinnen in 27a en 27a' zijn grammaticaal, dit betekent dat *geslagen* een werkwoord is. De zinnen in 26b en 27b zijn ongrammaticaal en de zin in 27b' is grammaticaal, dit betekent dat *geliefd* geen werkwoord is. Deze resultaten komen overeen met de test in 25. Beide zinnen uit 24 hebben echter een betekenis als die van een passief, ondanks dat de ene een werkwoordelijk passief deelwoord en de andere een adjectief heeft. Dat betekent dat het kenmerk van alleen een werkwoordelijk deelwoord hebben, niet geldt voor *zijn*-passieven.

Het derde kenmerk van de passiefschaal, is het hebben van een extern argument. Om te kijken of een passiefzin een extern argument heeft, kunnen we een *door*-frase aan de zin toevoegen. Wanneer dit gedaan wordt bij *zijn*-passieven komen daar zinnen uit zoals die in 28.

- 28) a. *Ik ben geslagen [door mijn buurjongetje].*
b. *Ik ben geliefd [door Daniël].*

Aan beide zinnen kan een *door*-frase worden toegevoegd. Dat betekent dat er bij *zijn*-passieven een extern argument aanwezig is. Ook is te zien dat er geen verschil is tussen *zijn*-passieven met een werkwoordelijk passief deelwoord en een adjectief als passief deelwoord. De zin in 28a heeft namelijk een werkwoordelijk passief deelwoord, waar 28b een adjectief als passief deelwoord heeft, zoals getest in 25, 26 en 27. *Zijn*-passieven voldoen dus aan dit kenmerk van de passiefschaal.

Of het externe argument een agens is, kan worden getest door het toevoegen van een instrument aan de zinnen, zoals te zien in 29.

- 29) a. *Ik ben geslagen [met een lepel].*
b. **Ik ben geliefd [met jouw hart].*

Te zien is dat de zin in 29a grammaticaal is, dat betekent dat het externe argument een agens is. De zin in 29b is echter ongrammaticaal, dat betekent dat het externe argument geen agens is. De vraag die opkomt, is hoe het kan dat er een verschil is tussen deze twee *zijn*-passieven. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het verschil in de soorten passieve deelwoorden. In 30 en 31 zijn nog twee *zijn*-passieven gegeven. In 30 staat opnieuw een *zijn*-passief met werkwoordelijk passief deelwoord en in 31 een *zijn*-passief met een adjectief.

- 30) a. *Ik ben gevangen.*
b. **Ik ben [erg] gevangen.*
c. *Ik ben [opzettelijk] gevangen.*
d. *[... dat] ik ben gevangen.*
d'. *[... dat] ik gevangen ben.*
e. *Ik ben gevangen [door Judith].*
f. *Ik ben gevangen [met een lasso].*

- 31) a. *Ik ben gehaat.*
 b. *Ik ben [erg] gehaat.*
 c. **Ik ben [opzettelijk] gehaat.*
 d. **[... dat] ik ben gehaat.*
 d'. *[... dat] ik gehaat ben.*
 e. *Ik ben gehaat [door Kristel].*
 f. **Ik ben gehaat [met jouw gedachten].*

Uit bovenstaande testen in 30 en 31 blijkt opnieuw dat het *zijn*-passief met het adjectief in 31 geen agens als extern argument heeft. Het *zijn*-passief met het werkwoordelijk passief deelwoord in 30 heeft dit wel.

Het laatste kenmerk van de passiefschaal is het semantische kenmerk dat een passief een proces is. Dit is niet het geval bij *zijn*-passieven zoals te zien in onderstaande test in 32. *Zijn*-passieven geven niet een proces aan, maar zijn statisch, het is een toestand. Dit is ook de reden dat *zijn*-passieven naast werkwoorden als passieve deelwoorden ook adjectieven kunnen bevatten. *Zijn*-passieven duiden net als adjectieven al een bepaalde toestand aan en zijn daarom al statisch. Of een propositie wel of niet een proces is, kan worden getest door het toevoegen van een tijdsaanduiding. Wanneer dit wordt gedaan met de zinnen uit 23 en 24 is te zien (zoals in 32) dat de proposities geen toestanden zijn die nog bezig zijn en dat de zin in 32c zelfs ongrammaticaal is. Het zijn statische toestanden, momentopnames, die niet kunnen duren tot de toegevoegde tijdsaanduiding.

- 32) a. *Ik ben geholpen [voor 14.00].*
 b. *Ik ben geslagen [voor het middaguur].*
 c. **Ik ben geliefd [voor 10.00].*

De waarde van de kenmerken van de passiefschaal van de *zijn*-passieven zijn onder elkaar gezet in tabel 2. Het is duidelijk te zien dat de *zijn*-passieven niet alle kenmerken hebben.

Tabel 2: Passiefschaal kenmerken en waardering voor de worden-passieven en zijn-passieven

Kenmerken	<i>Zijn</i>-passieven
Hulpwerkwoord	+
Werkwoordelijk deelwoord	-
Extern argument	+
Proces	-

4. Krijgen- en raken-passieven

Naast *worden-* en *zijn-*passieven kent het Nederlands nog meer soorten passieven, namelijk: *krijgen-*, *raken-*, *laten-* en *blijven-*passieven en de passieven die zijn afgeleid van de *zijn-*passieven, namelijk: *staan-*, *zitten-* en *liggen-*passieven. Deze scriptie beperkt zich verder tot de *krijgen-* en *raken-*passieven. Al de voorgenoemde passieven komen veel minder voor dan de *worden-* en *zijn-*passieven (Coppen, Haeseryn, & de Vriend, 2012, p. 22.4.1). Voorbeelden van deze passieven zijn in hoofdstuk 2 weergegeven in 6.

4.1 *krijgen-*passieven²

Net als de *zijn-*passieven zullen de *krijgen-*passieven worden geanalyseerd met de kenmerken van de passiefschaal zoals die zijn opgesteld aan de hand van de *worden-*passieven. Voorbeelden van *krijgen-*passieven zijn zoals die in 33.

- 33) a. *De baby krijgt eten in zijn mond geduwd.*
- b. *Ik krijg een stoel toegewezen.*

Het is duidelijk te zien dat de *krijgen-*passieven voldoen aan het eerste kenmerk van de passiefschaal. Beide passiefzinnen in 33 hebben een hulpwerkwoord, namelijk *krijgen* met als vervoeging in 33a *krijgt* en in 33b *krijg*. Ook aan het tweede kenmerk van de passiefschaal, het hebben van een werkwoordelijk passief deelwoord, voldoen de *krijgen-*passieven. Dit is te zien in 34 en 35.

- 34) a. **De baby krijgt [erg] eten in zijn mond geduwd.*
- a'. *De baby krijgt [expres] eten in zijn mond geduwd.*
- b. **Ik krijg [erg] een stoel toegewezen.*
- b'. *Ik krijg [expres] een stoel toegewezen.*

- 35) a. *[... dat] de baby eten in zijn mond krijgt geduwd.*
- a'. *[... dat] de baby eten in zijn mond geduwd krijgt.*
- b. *[... dat] ik een stoel krijg toegewezen.*
- b'. *[... dat] ik een stoel toegewezen krijg.*

In 34 is te zien dat de zinnen waarbij *erg* is toegevoegd ongrammaticaal worden. Dit betekent dat de deelwoorden in de zin geen adjectieven zijn. De zinnen waar *expres* of *opzettelijk* is

² Niet alle werkwoorden laten *krijgen-*passieven toe. Ze zijn veelal beperkt tot drieplaatsige predikaten.

toegevoegd blijven wel grammaticaal. Dit betekent dat de deelwoorden werkwoorden zijn. De test waarin de woordvolgorde wordt omgedraaid, in 35, laat hetzelfde resultaat zien als de testen in 34. De woordvolgorde kan in beide zinnen worden omgedraaid en dat houdt in dat de deelwoorden werkwoorden zijn. De testen laten zo zien dat *krijgen*-passieven alleen werkwoordelijke deelwoorden nemen en dat *krijgen*-passieven inderdaad voldoen aan het tweede kenmerk van de passiefschaal.

Het derde kenmerk van de passiefschaal is het hebben van een extern argument. Door achter de zinnen van 33 een *door*-frase te plakken, is gekeken of *krijgen*-passieven voldoen aan dit kenmerk van de passiefschaal, het resultaat hiervan is te zien in 36.

- 36) a. *De baby krijgt eten in zijn mond geduwd [door zijn zus].*
b. *Ik krijg een stoel toegewezen [door de bediende].*

Zoals te zien is aan de zinnen in 36 is het mogelijk een *door*-frase toe te voegen aan de zin. Dit houdt in dat *krijgen*-passieven een extern argument hebben en zo ook voldoen aan het derde kenmerk van de passiefschaal. Om te kijken of het zo is dat het externe argument een agens kan zijn, is aan de zinnen van 33 een instrument toegevoegd zoals te zien in 37.

- 37) a. *De baby krijgt eten in zijn mond geduwd [met een lepel].*
b. *Ik krijg een stoel toegewezen [met een gebaar].*

In het geval van de zinnen in 37 kunnen er instrumenten worden toegevoegd. Dit geeft aan dat het externe argument van de zinnen een agensrol heeft.

Het vierde en laatste kenmerk van de passiefschaal is er één die bij *krijgen*-passieven om meer nauwkeurigheid vraagt dan tot nu toe nodig was. Bij *krijgen*-passieven gaat het wel om een proces, maar om een proces dat start in het 'nu' en eindigt in de toekomst. Dit in tegenstelling tot *worden*-passieven die al zijn gestart op het moment dat de propositie wordt geuit. De actie van de zin is bij *worden*-passieven al bezig, in tegenstelling tot *krijgen*-passieven. De zinnen in 38 laten dit zien.

- 38) a. *Hij krijgt de baan aangeboden [voor vanavond].*
b. *Hij wordt geholpen [voor 15.00].*

Doordat het mogelijk is een tijdsaanduiding toe te voegen, is te zien dat zowel het *krijgen*-passief in 38a als het *worden*-passief in 38b, processen zijn. Echter is het zo dat de actie uit het passief uit 38b al bezig is en nog voortduurt, de actie uit het passief uit 38a start gedurende de uitspraak en duurt daarna nog voort. Het startmoment voor de verschillende passieven is dus anders. Dit zorgt ervoor dat het kenmerk ‘proces’ van de passiefschaal zich moet delen in twee aparte kenmerken, namelijk: (1) een proces dat al bezig was, en (2) een proces dat nu en in de toekomst bezig is. De *worden*-passieven voldoen aan beide kenmerken, *krijgen*-passieven echter alleen aan het laatste. Deze aanpassing en de genoemde waarderingen van de kenmerken van de passiefschaal van *krijgen*-passieven zijn te zien in tabel 3.

Tabel 3: Passiefschaal kenmerken en waardering voor *krijgen*-passieven.

Kenmerken	<i>Krijgen</i> -passieven
Hulpwerkwoord	+
Werkwoordelijk deelwoord	+
Extern argument	+
Proces (dat al bezig was)	-
Proces (nu en in de toekomst bezig)	+

4.2 Raken-passieven

Ook de *raken*-passieven zullen worden getoetst aan de hand van de kenmerken van de passiefschaal zoals die eerder in deze scriptie zijn opgesteld. Voorbeelden van *raken*-passieven zijn te zien in 39.

- 39) a. *Hij raakt gewond.*
 b. *Zij raakt geliefd.*
 c. *Ik raak ingesloten.*

Wanneer we de kenmerken van de passiefschaal langslopen, is al direct te zien dat er een hulpwerkwoord aanwezig is, namelijk *raken* met als vervoeging *raakt*. De *raken*-passieven voldoen dus aan het eerste kenmerk van de passiefschaal. Of ze ook voldoen aan het tweede kenmerk wordt getest in 40 en 41.

- 40) a. *Hij raakt [erg] gewond.*
 a'. **Hij raakt [opzettelijk] gewond.*
 b. *Zij raakt [erg] geliefd.*
 b'. **Zij raakt [opzettelijk] geliefd.*

- c. *Ik raak [erg] ingesloten.
- c'. ?Ik raak [opzettelijk] ingesloten.

- 41) a. [... dat] hij gewond raakt.
- a'. * [... dat] hij raakt gewond.
- b. [... dat] zij geliefd raakt.
- b'. * [... dat] zij raakt geliefd.
- c. [... dat] ik ingesloten raak.
- c'. [... dat] ik raak ingesloten.

We zien dat de zinnen in 40a en 40b, waar *erg* is toegevoegd, grammaticaal blijven en dat de zinnen in 40a' en 40b', waar *opzettelijk* is toegevoegd, ongrammaticaal worden. De zinnen in 40c laten mogelijk zien dat *raken*-passieven niet alleen adjectieven als passief deelwoord nemen, maar ook werkwoorden. De zin in 40c' is echter wel twijfelachtig. Wanneer de test wordt gebruikt waarin de woordvolgorde wordt omgedraaid (zie 41) is te zien dat de resultaten van de testen in 40 worden bevestigd en dat deze test ook een duidelijker resultaat geeft omtrent de zin in 40c'. De zinnen in 41c en 41c' zijn beide grammaticaal, de woordvolgorde kan worden omgedraaid en dat houdt in dat *ingesloten* een werkwoord is. Dat de zin in 40c' twijfelachtig is, komt doordat de actie uit de propositie niet in gang hoeft te worden gezet door iets of iemand. Wanneer er een zin wordt gevormd met *raken* kan het zo zijn dat de situatie uit de propositie gewoon per ongeluk is. Het is een situatie die iets of iemand is overkomen, er hoeft geen duidelijke oorzaak te zijn die de actie (en zo het werkwoord) in gang zet. Dit zegt direct ook iets over het volgende kenmerk van de passiefschaal, namelijk of de *raken*-passieven een extern argument hebben. Een kenmerk van het externe argument is, dat deze aanzet tot de actie/bewering van de propositie. In het geval van *raken*-passieven is deze aanzet niet altijd nodig, omdat de situatie ook per ongeluk zo kan zijn. Een voorbeeld hiervan staat in 42.

- 42) a. Ik raak ingesloten [omdat het hek dicht valt].
- b. Ik raak ingesloten [door een kudde schapen].

Beide zinnen in 42 zijn passief en de *door*-frase kan vervangen worden door een andere bijwoordelijke bepaling. Te zien in 42a is dat de situatie niet een extern argument nodig heeft. Het is een situatie die iemand gewoon kan overkomen. Wel zou kunnen worden gezegd dat de frase tussen de haken de reden/oorzaak is van het ingesloten raken, maar deze frase is niet per definitie een extern argument. Naar aanleiding van het voorgaande kan worden gesteld dat

raken-passieven niet voldoen aan het tweede kenmerk en optioneel voldoen aan het derde kenmerk van de passiefschaal.

Raken-passieven zijn passieven waarbij sprake is van een proces. Een proces dat bezig was, nu nog bezig is en in de toekomst zal eindigen. Dit kan, zoals bij de vorige passieven ook is gebeurd, worden getest door een tijdsaanduiding toe te voegen aan een *raken*-passief. Dat is dan ook gedaan in 43 met de zin uit 39c.

43) *Ik raak ingesloten [voor 10.00].*

De zin in 43 lijkt een twijfelachtig voorbeeld, maar wanneer deze zin zou worden geuit in een context waarbij, bijvoorbeeld het getij van eb naar vloed gaat en iemand wordt ingesloten door het stijgende water, dit een zin is die zeker geuit zou kunnen worden. Ook is het water al aan het stijgen en was de *ik*-persoon uit de zin al ingesloten aan het raken. Dit houdt in dat het proces al was begonnen, nu bezig is en in de toekomst zal eindigen. Zo voldoen *raken*-passieven aan de laatste twee kenmerken van de passiefschaal. De gehele waardering op de kenmerken van de passiefschaal van de *raken*-passieven is te zien in tabel 4.

Tabel 4: Passiefschaal kenmerken en waardering voor *raken*-passieven.

Kenmerken	<i>Raken</i>-passieven
Hulpwerkwoord	+
Werkwoordelijk deelwoord	-
Extern argument	+/-
Proces (dat al bezig was)	+
Proces (nu en in de toekomst bezig)	+

5. De Nederlandse passiefschaal

Na alle analyses en testen die zijn gedaan, kunnen de passieven naast elkaar worden gezet op de passiefschaal. Het resultaat hiervan is te zien in tabel 5.

Tabel 5: De Nederlandse passiefschaal.

Kenmerken	Worden- passieven	Zijn- passieven	Krijgen- passieven	Raken- passieven
Hulpwerkwoord	+	+	+	+
Werkwoordelijk deelwoord	+	-	+	-
Extern argument	+	+	+	+/-
Proces (dat al bezig was)	+	-	-	+
Proces (nu en in de toekomst bezig)	+	-	+	+

Wat direct opvalt, is dat de vier passieven allemaal een verschillende combinatie van waardes op de passiefschaal hebben. Het enige waar ze wel allemaal in overeenkomen is dat ze alle vier een hulpwerkwoord hebben. De passieven die het meest op elkaar lijken zijn de *worden-* en *krijgen-* passieven. Volgens de schaalkenmerken is het enige punt waarop ze verschillen, dat *worden-* passieven een proces weergeven dat al bezig was, nu bezig is en eindigt in de toekomst; en dat *krijgen-* passieven een proces weergeven dat nu en in de toekomst bezig is. Het passief dat hierna het meest lijkt op *worden-* en *krijgen-* passieven is het *raken-* passief en als laatste het *zijn-* passief. Wanneer de passieven op volgorde van passieven die het meest lijken op het prototypische Nederlandse passief zouden worden gezet, zou de volgorde als volgt zijn: *worden-* passieven, *krijgen-* passieven, *raken-* passieven, *zijn-* passieven.

De centrale vraag van deze scriptie, zoals aan het begin gesteld, is: “Wat is de rol van de verschillende passievormen in het Nederlands? Gaat het om een soort van morfo-syntactische ‘vrije variatie’ - optionaliteit - of zijn er semantische verschillen tussen deze vormen?”

De hypothese was dat er inderdaad verschillen zouden zijn tussen de verschillende Nederlandse passievormen en dat deze daarom ook semantisch van elkaar zouden verschillen. Wanneer deze hypothese wordt vergeleken met het resultaat van de passiefschaal, kan worden gesteld dat deze hypothese klopt. Echter zal het resultaat nog maar een topje van de ijsberg zijn. Er bestaan in het Nederlands nog meer verschillende passievormen dan zijn besproken in deze scriptie en mede daarom zullen er ook nog meer kenmerken zijn voor op de passiefschaal. De schaal zoals die nu is gevormd, is de basis voor een schaal die nog veel verder kan worden uitgebreid. Iets waar in een vervolgonderzoek nog verder naar gekeken zou kunnen worden. Er zijn ook nog andere aspecten die in deze scriptie niet, of nauwelijks zijn belicht maar wel een opening laten

voor verder onderzoek. Zo is er alleen gekeken of het externe argument een agens was of niet. Een volgend onderzoek zou kunnen kijken naar de verschillende soorten externe argumenten en testen die daarvoor gebruikt kunnen worden. Verder zou er in vervolgonderzoek nog gekeken kunnen worden naar specifieke (deel)woorden waarmee de verschillende passieve hulpwoorden zich combineren. Door naar deze, en naar de nog eerder genoemde punten te kijken in vervolgonderzoek, kan het overzicht van de Nederlandse passieven nog completer worden gemaakt.

6. Conclusie

In het Nederlands zijn er verschillende manieren om een predicaat met zijn semantische rollen uit te drukken en zijn er twee perspectieven van waaruit een actie in een zin kan worden bekeken. Er is één manier om dit in de vorm van een actieve zin te doen, maar verschillende manieren om dit in de vorm van een passieve zin te doen. Dat er verschillende manieren zijn om passieve zinnen te maken in het Nederlands liet een vraag rijzen. Een vraag die centraal werd gesteld in deze scriptie, namelijk “Wat is de rol van de verschillende passievormen in het Nederlands? Gaat het om een soort van morfo-syntactische ‘vrije variatie’ - optionaliteit - of zijn er semantische verschillen tussen deze vormen?”

De hypothese was dat er inderdaad semantische verschillen zouden zijn. Dit werd bekeken met passiefschaal die werd opgesteld aan de hand van het meest prototypische Nederlandse passief, het *worden*-passief. Aan de kenmerken van de passiefschaal werden ook *zijn*-, *krijgen*-, en *raken*-passieven getoetst. Uit het analyseren, testen en toetsen bleek dat de verschillende passieven, verschillende waardes hebben op de kenmerken van de passiefschaal. Dit houdt in dat de passieven verschillende betekenissen hebben. Geconcludeerd kan daarom worden, dat het gebruik van de verschillende passieven niet gaat via een soort morfo-syntactische ‘vrije variatie’, maar van elkaar verschillen. En worden daarom ook verschillend en om verschillende redenen gebruikt. Echter is de passiefschaal, zoals die is in deze scriptie is opgesteld, niet compleet. Deze schaal kan als basis worden gebruikt voor vervolgonderzoek, zodat de Nederlandse passiefschaal gedetailleerder en completer kan worden gemaakt.

7. Referenties

- Broekhuis, H., Corver, N., & Vos, R. (2015). *Syntax of Dutch: verbs and Verb Phrases*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Coppen, P. A., Haeseryn, W., & de Vriend, F. (2012). *De Elektronische ANS, Version 1.3*. Retrieved July 30 – August 15, 2019, from <http://ans.ruhosting.nl/e-ans/index.html>.
- Fromkin, V. A. (2000). *Linguistics: An Introduction to Linguistic Theory*. Malden, Mass: Blackwell.
- Hopper, P. J., & Thompson, S. A. (1980). Transitivity in Grammar and Discourse. *Language*, 56, 251-299.
- Koster, J. (1975), 'Dutch as an SOV-language.' *Linguistic Analysis*, 1, 111-136
- Marelj, M. (2004). *Middels and Argument Structure across Languages*. Utrecht, The Netherlands: LOT.
- Verhagen, A. (1992). Praxis of linguistics: Passives in Dutch. *Cognitive Linguistics*, 3, 301-342.
- van der Wouden, T. (2018). *Taalportaal: Categories of verbal inflection*. Retrieved June 17, 2019, from <http://www.taalportaal.org/taalportaal/topic/pid/topic-13998813297382490>.